

vidieť polit. partnera, ale plne vzať na vedomie odmietnutie,³ ktorého se nár. soc. dostalo od-povedí posl. Šmidkeho.

Naši trvajú na systéme 3 politických stran, pri čemž dle jejich názoru patríme do pol. stře-du, jehož programem je nedeliteľná republika, štátni i národní jednota, plné svobody občanské, zúšťávajú dôsledne vèrni programu Masaryk-Beneš.

Všeobecne se cítí, že se na Slovensku nevystačí s dvěma stranami. Cítí to i příslušníci strany dem. i mnozí soc. dem., kteří byli na sjezdu sjednoceni v kom. stranu. Proto doporučil jsem našim neroztříštit se a zatím vyčkat, až se situace vyjasní.⁴ Momentálně se nedá nic dělat.

Jiné nesmírně důležité politické věci, jak je vidím, se mohou sdělit jen osobně. Bylo by v zájmu celostátním, kdybych Vás mohl informovat a přiletět.⁵ Vrátil bych se ihned zpět.

Depešuj stanici OTO.

Informuj p. presidenta i pol. přátele.

Uhlíř

AÚD KSC Praha. Fond 38, inv. j. 69, čís. 16—17. Záznam depeše.

[87]

1944. 20. říjen. Banská Bystrica. — Depeše vládního delegáta Fr. Němce presidentu a česko-slovenské vládě do Londýna o poměru Slovenské národní rady k instituci vládního delegáta.

K usnesení SNR z 16. října 1944¹ naše vysvětlení a stanovisko:

1. Vzhledem k vývoji situace a různým rozporům, jež jsme měli a vzhledem k tomu, že po kapitulaci Maďarska možno očekávat brzké osvobození některého teritoria republiky Rudou armádou, položil jsem po poradě s mými poradci téhož dne dopoledne předsedům NR Šmidkovi a Šrobárovi společně otázku, jak si představují koordinaci činnosti mé a NR na osvobozeném území.

Zdůraznil jsem, že mám zato, že povstání změnilo situaci, za které jsem byl delegován a že soudím, že by nebylo státu prospěšné, kdyby se na osvobozených územích postupovalo různě.

2. Oba předsedové mně spontánně prohlásili, že jsou za jednotnou demokratickou ČSR a že jsou toho názoru, že o správě osvobozeného území nutno docílit dohody a že je to možné v rámci čs.-sovětské smlouvy. Jejich formulace nebyla, pokud jde o správu, celá totožná, ale oba se shodovali v tom, že NR má provádět tuto správu na celém území Slovenska ve spolupráci s vládním delegátem, resp. londýnskou vládou.

Na základě tohoto rozhovoru učinila odpoledne NR usnesení, jež jste dostali a z něhož vysvítá, jak si ve skutečnosti předsednictvo NR tuto spolupráci představuje.

³ Chybějící tři řádky v závorkách byly doplněny podle slovenského znění depeše (AÚD KSS Bratislava, čís. přír. 5155/53, radiodepeše pro Otu).

⁴ S pokusy o vytvoření slovenské filiálky národně socialistické strany setkáváme se až v létě r. 1945 a hlavně v prvních měsících r. 1946 (srv. práci V. Prečana, Slovenský katolicizmus pred februárom 1948, str. 81—82, 85—86 a 98). Tyto otázky budou objasněny ve 2. a 3. svazku edice.

⁵ Ve zprávě z Londýna do B. Bystrice, datované 16. 10. 1944 se sdělovalo, že prezident nemá námitek, aby do Londýna přijeli dva členové vládní delegace. Rozhodnutí se ponechávalo na Němcovi, avšak v případě, že měl být do Londýna odeslán jen jeden člen delegace, žádaly čs. vládní kruhy Drtinu. (AÚD KSS Bratislava, čís. přír. 5155/53, radiogramy B. Bystrica-Londýn, zprávy odeslané Vítovi a Leyovi.)

Do Londýna se vrátili oba národní socialisté, Uhlíř i Drtina. Z B. Bystrice odletěli 23. 10. 1944 do Lvova a odtud odcestovali 20. listopadu přes Kyjev do Moskvy, kam přibyli 25. 11. 1944 (viz dokument čís. 99). Moskvu opustili 26. listopadu a 4. 12. 1944 přiletěli do Londýna. Uhlíř přednesl v plénu Státní rady 14. a 20. 12. 1944 obsáhlou zprávu o zkušenostech a dojmech čs. vládní delegace z cesty do SSSR a na Slovensko (ANS Praha, St. rada — Londýn, příloha k zápisu z VIII. plenární schůze SR v II. zasedání 4. období, 14. 12. 1944). Rozprava o Uhlířově zprávě se uskutečnila v XVI. plenární schůzi, 19. 2. 1945.

¹ Viz dokument čís. 82.

3. Sám považuji toto usnesení za pokrok proti pôvodnému stanovisku, jak bylo formováno usnesením z 29. 9.,² zejména jeho odst. 6 a za možnou bási dalšího jednání za předpokladu, že bude zde uznáno jako samozřejmé, že londýnská vláda reprezentuje státní autoritu navenek.

V tom případě by dle mého mínění NR mohla vykonávat i správu osvobozeného území Rudou armádou jako orgán vlády a jako faktický zemský národní výbor na Slovensku.³

Vládní delegát resp. člen vlády, dlící na Slovensku, by pak mohl být zmocněn vládou, aby spolu s NR činil některá rozhodnutí, která by jinak příslušela vládě, v případech naléhavých a nezbytných.

4. Detailní vymezení vzájemné kompetence by mohlo být ponecháno dalším jednáním a dalšímu vývoji. V tuto chvíli jde myslím o přijetí základních principů nadřízenosti a já podle rozhovoru a nálad zde soudím, že není důvodů, proč by v této zásadě nedošlo k dohodě.

5. Jak by a v čí jméno by byla vydávána nařízení a vyhlášky, je věcí dalšího studia. Zatím NR v tom postupuje zcela autonomně a v těchto dnech dokonce schválila jmenování gen. Viesta velitelem 1. čs. armády. Viest pak složil NR slib.

Považujeme to za výstřelky, které jsou způsobeny administrativní nezkušeností a které budou postupně mizet. Vláda by však měla trvat na určitých mezích těchto zjevů.

6. Konečně znovu připomínám, že nepovažuji za příliš šťastné zásady vládního rozhlasu z Londýna. Je třeba, aby tendence a elementy usilující zde o jednotu a pevnost republiky nacházely v hlase republiky posilu a nikoliv měly pocit opuštěnosti.

Min. Němec.⁴

VHA Praha. Západ I, Hlavní velitelství Londýn, kart. 9/3/4. Záznam depeše.

² Viz dokument čís. 71.

³ Srv. pozn. čís. 5 k dokumentu čís. 68.

⁴ Odpověď na Němcovu depeši z 20. října, odeslaná z Londýna 27. 10. 1944, zní: „Ministerská rada, ktorá iba dnes mohla jednat o vzkaze SNR a Tvojom, zásadne súhlasí s úpravou vzťahu medzi vládnym delegátom a SNR tak, ako bola dohovorovaná medzi Tebou a SNR. Pri prvom štúdiu sa zdá, že není treba meniť dekret o vládnom delegátovi a že postačí interpretovať ho vo smysle Vašej dohody. Definitívne stanovisko právne formulované dostaneš v najbližších dňoch. Ďalej sdelujem, že londýnsky rozhlas si nedovolil skresliť zprávu o Tvojom príchode a pobyte na Slovensku, pretože referoval presne podľa zprávy, ktorú sme telegraficky dostali zo Slovenska. Presna sme tiež reprodukovali, čo nám bolo sdelené o Tvojej reči i o reči Svermovej (není našou vinou, že bolo o Svermovi dodané tri razy toľko, ako o Tebe). Nechcel som Svermu ukrať, preto že ho dávali tiež vo vysielaní moskovskom. Ak máme my a špeciálne ja plnú dôveru k Tebe a Tvojim spolupracovníkom, môžem očakávať, že veríte, že nerobím nič, čo by Vás poškodzovalo. Rozhovory s delegáciou SNR sú pozitívne a vyvíjajú sa veľmi dobre. Dávno sme hľásili, že Viest nie je Tvojim zástupcom, keď prestal byť členom vlády. Konečne sdelujem, že so zreteľom k novej situácii na Karpatskej Ukrajine vláda sa dnes usniesla menovať Petruščáka ďalším politickým poradcom. Vláda zároveň s ním vyšle Hadžegu a Neumana, ako úradníkov. Ripka.“ (AÚD KSS Bratislava, čís. príř. 5155/53, radiogramy B. Bystrica-Londýn, zprávy odoslané Vítovi a Leyovi.)

Mezitím už vládní delegace i s gen. Hasalem-Nižborským a Drtinou opustila Slovensko. Příkaz k odjezdu podepsaný min. Masarykem dostal Němec již 21. října. Pravilo se v něm: „Vláda v dohode s prezidentom sa dnes usniesla, aby ste s členmi vládnjej delegácie ihneď odišli na slobodné územie Podkarpatskej Ukrajiny s ohľadom na to, že nastáva situácia predvídaná sovietsko-československou dohodou o správe oslobodeného územia. Súčasne žiadam sovietske úrady, aby umožnili bezodkladný odchod vládnjej delegácie. Týka sa taktiež gen. Nižborského.“ (Tamtéž.)

O dva dny později, 23. října, oznámil Němec v radiogramu do Londýna, jaké přípravy k odjezdu učinil. Po zhodnocení výsledku svých jednání a pobytu delegace na Slovensku uvedl Němec následující podrobnosti: „Keď som dostal depešu Masarykovu, že mám okamžite s celou delegáciou odísť na Karpatsko, urobil som ihneď všetky opatrenia k odjazdu a vyrozumel o rozhodnutí vlády oboch predsedov NR. Náš odjazd prichádza ovšem do veľmi kritické vojenskej situácie, o ktorej predpokladám ste Viestom dobre informovaní. Predsedníctvo NR uznáva nutnosť nášho odchodu, ale súčasne sa obáva, aby v tejto situácii nepôsobil depresívne a znovu nevytvoril situáciu, ktorá by bola priaznivá radikalizujúcim elementom. Požiadalo mňa preto najprv ústne a dnes i písomne, aby jeden až dvaja členovia delegácie mohli zostať tu a aby dvaja členovia NR šli na východ. Oni navrhujú Dr. Šrobára, ktorého chcú tiež chrániť zo zdravotných dôvodov pred nepohodlím part. života v horách, keby sa Bystrica neudržala, a Dr. Soltésza za komunistov a býv. soc. dem. Ja sám som vec postavil tak, že priamo žiadam, aby Dr. Šrobár šiel s nami ako jeden z predsedov NR, keď druhý predseda ostáva tu. Prosím o schválenie vlády obratom. Ako vidím situáciu tu, som presvedčený, že náš odchod bez tohto usporiadania by